

РОЗДІЛ II. КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342.5: 342.565.5

принципи та Функції забезпечення єдності державної влади як основи взаємодії судів з державними органами

Вільгушинський М.Й., к.ю.н., заступник голови

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ

Аналізуються принципи та функції забезпечення єдності державної влади як основи взаємодії судів з державними органами. Зроблено висновок, що єдність державної влади базується на таких принципах, як принципи гуманізму, народовладдя, верховенства права, поділу влади, законності, гласності, поєднання єдиноначальності і колегіальності, оптимальної децентралізації тощо. Розглянуто такі функції забезпечення єдності державної влади, як координацію діяльності всіх гілок влади; урівноважування гілок влади, створення балансу сил; припинення дій органів, які порушують єдність влади.

Ключові слова: принципи, функції, єдність державної влади, взаємодія судів, державні органи загальнодержавного рівня.

Вильгушинский М.И. ПРИНЦИПЫ И ФУНКЦИИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЕДИНСТВА ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ КАК ОСНОВЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СУДОВ С ГОСУДАРСТВЕННЫМИ ОРГАНАМИ / Высший специализированный суд Украины по рассмотрению гражданских и уголовных дел, Украина

Анализируются принципы и функции обеспечения единства государственной власти как основы взаимодействия судов с государственными органами. Сделан вывод, что единство государственной власти базируется на таких принципах, как принципы гуманизма, народовластия, верховенства права, разделения власти, законности, гласности, сочетания единоначалия и коллегиальности, оптимальной децентрализации и т.п. Рассмотрены такие функции обеспечения единства государственной власти, как координация деятельности всех ветвей власти; уравнивание ветвей власти, создания баланса сил; прекращение действий органов, которые нарушают единство власти.

Ключевые слова: принципы, функции, единство государственной власти, взаимодействие судов, государственные органы общегосударственного уровня.

Vilgushinsky M.J. PRINCIPLES AND FUNCTIONS OF PROVISION OF UNITY OF THE GOVERNMENT AS BOTTOMS OF INTERPLAY OF COURTS WITH STATE STRUCTURES / Higher specialized court of Ukraine from consideration of civil and criminal cases, Ukraine
Principles and functions of guaranteeing of the unity of state power as a basis of the courts' cooperation with the public bodies are analyzed.

Conclusion is made, that the unity of state power is based on such principles as humanism, rule of people, rule of law, division of power, legality, publicity, combination of individual and collegial management, optimal decentralization etc.

Special significance of the rule of law and legality among the principles determining the unity of state power is underlined. Firstly, principle of the rule of law is always necessary feature of any state as a legal state, that properly describes such state in the international relations, ensures its high and globally recognized legal status. Secondly, it cements not only the unity of state power but also the unity of basic requirements; thirdly, ensures existence of other mentioned principles – humanism, rule of people, legality, publicity, combination of individual and collegial management, optimal decentralization. Fourthly, it doesn't allow state to degrade into totalitarianism. Fifthly, it facilitates materially formation of normal internal social and legal relations in the state.

An idea is supported that the function of guaranteeing the unity of state power is divided into three subfunctions: coordination of the performance by all of the branches of power; balancing the branches of power, creation of the power equilibrium; cessation of activity of the bodies that disrupt unity of power. Their in-depth analysis is performed. In particular, subfunction of coordination means coordination of the performance by all of the branches and institutions of power: parliament, court, executive bodies; its goal is seen in the achievement of the most efficient activity and positive results across the whole state. As for the balancing of the branches of power, creation of the equilibrium of power as a subfunction of the guaranteeing the unity of state power, legal possibility of the judicial power to influence actively decisions and actions of the legislative and executive power and balance them is highlighted. As for cessation of activity of the bodies

that disrupt unity of power as a subfunction of the guaranteeing the unity of state power, the leading role of President of Ukraine is underlined.

As a conclusion it is pointed out that principles and functions of the guaranteeing the unity of state power are the main basis of the courts' cooperation with the public bodies are analyzed, and that principle of the unity of state power immediately determines principle of the organization of judicial system.

Key words: principles, functions, unity of the government, interplay of courts, state structures of nation-wide level.

Як автор наголошував раніше [1], сьогодні надзвичайної актуальності набуває проблема взаємодії місцевих судів з органами влади загальнодержавного рівня, зокрема з Верховною Радою України, Президентом України та Кабінетом Міністрів України; центральними органами виконавчої влади та Прокуратурою України; вищими спеціалізованими судами, Верховним Судом України та Конституційним Судом України. Разом із тим дослідження принципів та функцій забезпечення єдності державної влади саме як основи взаємодії судів з державними органами є наразі найбільш актуальним у цій науковій проблемі, тому воно й взято за мету даної статті.

Так, у розрізі цього наукового пошуку питання державного будівництва і місцевого самоврядування в Україні розглядалися С.Г. Серьогіною, О.Н. Ярмишем; принципи верховенства права і правової держави – М.І. Козюброю; місце судової гілки влади в системі державної влади України – Ю.Ю. Чуприною; єдність державної влади як основи взаємодії судів з державними органами – О.М. Бандуркою, В.А. Греченком, Н.Р. Нижник, Ю.М. Тодикою та іншими вченими, які актуалізують окремі питання з тематики дослідження, але не розкривають їх у повному обсязі. Тому потребують більш детального розгляду правові засади визначення функцій та принципів забезпечення єдності державної влади як основи взаємодії судів з державними органами, що і є **метою** даної статті.

Так, згідно з Конституцією України, наша держава є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною та правовою [2], а за принципом єдності державної влади та її поділу на владні гілки (ст.6) першочергову загальнодержавну значущість набуває взаємодія судів із законодавчою, виконавчою і судовою гілками влади.

Поглиблюючи судження щодо основних функцій влади, О.Ф. Фрицький зазначає, що функція забезпечення єдності державної влади поділяється на такі три підфункції: координацію діяльності всіх гілок влади; урівноважування гілок влади, створення балансу сил; припинення дій органів, які порушують єдність влади [3, 364].

Можна констатувати, що в Конституції України означені підфункції забезпечення єдності державної влади спеціально не визначено, попри їх важливість у побудові демократичної держави. Характерним є те, що реалізацію означених підфункцій науковці відносять переважно до компетенції Президента держави, зазначаючи, що, як вважає С. Серьогіна, кожна з названих підфункцій може бути наповнена значною кількістю повноважень: починаючи від права на достроковий розпуск парламенту до права на звернення до Конституційного Суду України. Це має забезпечувати належне функціонування усього державного механізму, всіх його гілок і підсистем [4]. Означена взаємодія Конституційного Суду України з Президентом України ставить за мету полегшення діяльності всіх гілок влади та одночасне створення умов для ефективного правозастосування, в тому числі й перевіркою конституційності нормативно-правових актів і офіційним нормативним тлумаченням Конституції України та законів України. І, відповідно, побічно впливає на забезпечення єдності державної влади.

Так, наприклад, координаційна підфункція включає в себе координацію діяльності всіх гілок влади та владних інституцій: парламенту, суду, органів виконавчої влади; її призначення вбачається в досягненні найбільш ефективної діяльності та позитивних загальнодержавних результатів.

Так, щодо координації діяльності всіх гілок влади та владних інституцій як підфункції забезпечення єдності державної влади: парламенту, суду, органів виконавчої влади, то, наприклад, В.Я. Малиновський вказує, що означений принцип впливає на особливості організації та функціонування системи органів виконавчої влади України. Зокрема, «відповідно до Конституції України Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади, який спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади»; «основним завданням Ради національної безпеки і оборони України є координація

діяльності органів виконавчої влади в процесі планування та здійснення заходів з виконання прийнятих рішень у сфері національної безпеки та оборони України»; Верховна Рада України також «має координаційні та контрольні функції щодо діяльності органів виконавчої влади» у сфері національної безпеки та оборони України [5, 480-481].

До речі, щодо значущості проблеми координації діяльності всіх гілок влади та владних інституцій, то В. Мельниченко та Н. Плахотнюк у цьому сенсі зазначають, що «основу діяльності Президента України має становити забезпечення єдності державної влади, до якої належать функції: координації діяльності всіх гілок влади; врівноваження гілок влади, створення балансу сил; припинення дій органів, які порушують єдність влади» [6].

Усе висловлене дозволяє вважати, що координація діяльності всіх гілок влади та владних інституцій прямо забезпечує досягнення найбільш ефективної їх діяльності та позитивних загальнодержавних результатів, особливо в напрямку єдності державної влади.

Щодо урівноважування гілок влади, створення балансу сил як підфункції забезпечення єдності державної влади, то, наприклад, з посиланням на Ю.Ю. Чуприну, який, розглядаючи місце судової гілки влади в системі державної влади, зазначає, що «у сучасних умовах в контексті стримування і противаг судову владу характеризують не лише правосуддя (в традиційному розумінні), а юридична можливість здійснювати активний вплив на рішення і дії законодавчої та виконавчої влади, «урівноважувати» їх. Ці повноваження, коли вони використовуються судом, перетворюють його в потужну стабілізуючу силу, здатну захищати права й свободи громадян, оберігати суспільство від руйнуючих соціальних конфліктів» [7], ми вже підкресливали значущість цієї тези для визначення сприйняття, місця та особливостей судової влади в системі публічної влади, а фактично – побудови методологічно-правових засад впливу та балансу судової та публічної влади в механізмі держави [1].

Такий саме висновок стосовно потреби відокремленості та взаємоурівноваженості гілок влади – перебувати в симетричному становищі – доктрина чого сформульована в працях Дж. Локка та Ш.Л. Монтеск'є, аналізуючи теоретико-правові засади поділу влади, робить в дисертаційній роботі В.В. Ладиченко [8, 9].

У свою чергу, вже згадуваний М.М. Вегеш, з посиланням на Р. Мартинюка, погоджується, що «структурно-функціональна визначеність кожного з державних органів, наявність в них власної компетенції, встановленої у спосіб, який не допускає домінування одного органу державної влади над іншим і довільне втручання їх у діяльність один одного, а також наявність системи відносин взаємоконтролю і противаг, що урівноважують один одного» [9, 108].

Щодо припинення дій органів, які порушують єдність влади, як підфункції забезпечення єдності державної влади, то, як зазначає В.А. Шатіло, безпосередньо припинення дій органів, які порушують єдність влади, є складовою функцією забезпечення єдності державної влади, що, до речі, «займає одне з основних місць у діяльності Президента України та зумовлює необхідність наявності даного інституту. Жоден інший орган державної влади не виконує вказаної функції в механізмі держави, заснованому на принципі розподілу влади» [10, 10]. При цьому треба зазначити, що дана теза не спростовується вченими.

Такий підхід до проблеми єдності державної влади як основи взаємодії судів з державними органами, саме через розгляд взаємодії кожного органу державної влади з кожним іншим органом державної влади власне й свідчить про єдність самої державної влади.

Це є найважливішим принципом організації державної влади, що в тому числі застосовується й до судів і дозволяє при необхідності більш детально не тільки розглянути, але й обґрунтувати теоретичні засади самої взаємодії судів з державними органами.

Так, А.З. Георгіца [11, 191] подає принцип єдності державної влади через його складові – соціальну єдність (наявність у конституціях демократичних держав формулювання про належність влади народу); єдність принципів цілей і напрямків діяльності усіх державних органів (у формі нормативного закріплення принципів цілей держави, орієнтирів її політики); організаційно-правову єдність (органи розглядаються як органи державної влади у масштабі країни і в кожній адміністративно-територіальній одиниці). Резюмуючи наведене визначення, вчений зазначає, що «принцип розподілу влади неминує вимагає єдності державної політики, єдності дій усіх гілок із найважливіших питань суспільного розвитку. 3

іншого боку, принцип єдності державної влади не виключає (можливості – **М.В.**) створення різних державних органів (законодавчих, виконавчих, судових та ін.), поділу їх повноважень, різних методів здійснення ними державної влади».

Разом із тим, єдність державної влади також базується на ряді інших принципів, таких як принципи гуманізму, народовладдя, верховенства права, поділу влади, законності, гласності, поєднання єдиноначальності і колегіальності, оптимальної децентралізації, поєднання виборності і призначуваності тощо.

Наприклад, як зазначає С.Г. Серьогіна [12, 41-44], принцип гуманізму передбачає безумовний пріоритет прав і свобод людини в діяльності органів публічної влади; принцип народовладдя проголошує народ носієм суверенітету і єдиним джерелом влади; принцип верховенства права стверджує пріоритетність у суспільстві прав людини, верховенство Конституції і законів; принцип поділу влади – здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову; принцип законності – обов'язок органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб діяти лише на підставі Конституції та законів України; принцип гласності – відкритість органів публічної влади; принцип поєднання єдиноначальності та колегіальності стверджує поєднання у владному механізмі одноособового і колективного керівництва; принцип оптимальної децентралізації полягає в раціональному співвідношенні централізації й децентралізації, які покладені в основу організації й функціонування органів публічної влади; принцип поєднання виборності й призначуваності передбачає формування органів публічної влади на різних засадах залежно від їх статусу.

Особливо важливими серед вказаних принципів, що обумовлюють єдність державної влади, є, на нашу думку, принципи верховенства права та законності. По-перше, принцип верховенства права завжди є неодмінною складовою ознакою будь-якої держави саме як правової, що належним чином характеризує таку державу в міжнародних відносинах, забезпечує їй неодмінно високий та такий, що визнається в усьому світі, правовий статус. По-друге, «цементує» не тільки єдність державної влади, але й єдність основних вимог; по-третє, власне забезпечує можливість існування інших вказаних принципів – гуманізму, народовладдя, поділу влади, законності, гласності, поєднання єдиноначальності та колегіальності, оптимальної децентралізації, виборності й призначуваності. По-четверте, не допускає скочування держави до тоталітаризму. По-п'яте, суттєво полегшує формування нормальних внутрішньо суспільних та правових відносин у державі.

Така наша правова позиція підтверджується дослідженнями М.І. Козюбри, який основоположні принципи єдності державної влади – верховенства права і правової держави – розглядає з позицій єдності основних вимог, зокрема, щодо набуття вирішального значення природних, невід'ємних і невідчужуваних прав і свобод людини у відносинах між нею і державною владою; принципів розподілу влади, визначеності, пропорційності, правової безпеки і захисту довіри, незалежності судів і суддів; обмеження дискреційних повноважень; верховенства Конституції [13].

Більше того, на думку вченого, принцип незалежності судів і суддів взагалі пов'язаний з тим, що «у цивілізованому суспільстві суду належить центральне місце в забезпеченні принципу верховенства права (правової держави)»; цей принцип є наріжним каменем, закладеним у фундамент будь-якої демократичної і правової держави, і означає:

«інституціонально-організаційну самостійність судів (окремих суддів) щодо інших органів державної влади, яка виражається у формуванні самоврядної і відособленої від інших державних органів судової системи;

- заборону іншим державним органам та установам втручатися в здійснення правосуддя в будь-якій формі;
- обов'язок держави надавати відповідні кошти, які б дозволяли судовим органам належним чином виконувати свої функції;
- безсторонність, неупередженість суддів та їх підкорення при здійсненні правосуддя лише закону;
- незмінюваність суддів» [13].

Таке саме значення для єдності державної влади має й принцип законності, що ґрунтується на загальності вимог законності; верховенстві закону; єдності законності; гарантованості основних прав і свобод громадян; невідворотності покарання за вчинене правопорушення; неприпустимості підміни законності доцільністю їх протиставлення; зв'язку законності і культури. Зокрема, П.М. Рабінович підкреслює, що апарат держав соціально-демократичної орієнтації, що є носієм державної влади, на виконання принципу законності «свою діяльність спрямовує на виконання законів, здійснює на підставі законів і в порядку, ними передбаченому..., будується на основі єдності й незалежності державної влади як єдиного носія та виразника суверенітету народу» [14, 64].

Таким чином, викладене підтверджує нашу тезу, що принципи та функції забезпечення єдності державної влади є основою взаємодії судів з державними органами, а також що принцип єдності державної влади безпосередньо обумовлює й принцип організації самої судової системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вільгушинський М.Й. Суди в системі публічної влади України / М.Й. Вільгушинський // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 2 (57). – С. 17–24.
2. Конституція України: від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Фрицький О.Ф. Конституційне право України: підручник / О.Ф. Фрицький. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 536 с.
4. Інтерв'ю завідувача кафедри державного будівництва Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого С. Серьогіної – головному редакторові журналу «Право України», академіку О. Святоцькому // Право України. – 2009. – № 12. – С. 6–17.
5. Малиновський В.Я. Державне управління: навчальний посібник / В.Я. Малиновський. – Вид. 2-ге, доп. та перероб. – К.: Атіка, 2003. – 576 с.
6. Мельниченко В. Інститут президента в Україні: стан та перспективи розвитку / В. Мельниченко, Н. Плахотнюк // Право України. – 2009. – № 12. – С. 18-29.
7. Чуприна Ю.Ю. Місце судової гілки влади в системі державної влади України / Ю.Ю. Чуприна // Державне будівництво. – 2010. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2010-1/doc/4/10.pdf>.
8. Ладиченко В.В. Теоретико-правові засади поділу влади: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права, історія політичних і правових вчень» / В.В. Ладиченко; НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 1998. – 18 с.
9. Політологія: підручник / [М.М. Вегеш та ін.]; ред. М.М. Вегеш. – 3-тє вид., перероб. і доповн. – К.: Знання, 2008. – 384 с.
10. Шатіло В.А. Теоретичні проблеми інституту президентства в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право» / В.А. Шатіло; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – Київ, 2005. – 15 с.
11. Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: навчальний посібник / А.З. Георгіца. – Чернівці: Рута, 2000. – 424 с.
12. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. С.Г. Серьогіної. – Х.: Право, 2005. – 256 с.
13. Козюбра М.І. Принципи верховенства права і правової держави: єдність основних вимог / М.І. Козюбра // Наукові записки. Том 64, Юридичні науки / Національний університет «Києво-Могилянська академія»; упорядники: Козюбра М.І., Александрова Н.В. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2007. – С. 3–9.
14. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник / П.М. Рабінович. – Вид. 9-е, зі змінами. – Львів: Край, 2007. – 192 с.